



**SLOVENSKÝ
NÁRODOPIIS**

2

ČÍSLO

ROČNÍK III

1955

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED - BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ČLÁNKY

Ján Mjartan, Sedemdesiatiny profesora Juraja Horáka — — — — —	145
Béla Gunda, Ludový transport v Žakarovciach — — — — —	150
Mária Morávková — Adam Pranda, Príspevok k štúdiu slovenských ľudových kožuchov — — — — —	213

NÁRODOPISNÁ MUZEOLÓGIA

Ján Hanušin, Návrh na organizáciu Slovenského národopisného múzea v Martine — — — — —	257
---	-----

MATERIÁLIE — ARCHÍV

Jozef Markov, Materiálne k štúdiu kožuchov — — — — —	264
--	-----

ZPRÁVY

Ján Podolák, K doterajším výsledkom národopisného výskumu družstevnej dediny na Slovensku — — — — —	268
Ján Hanušin, Zasadnutie Muzeálnej rady Sväzu slovenských múzeí — — —	277

RECENZIE A REFERÁTY

Slovenské ľudové umenie. — Ester Plicková — — — — —	279
Ludvík Kunz, Česká ethnografie a folkloristika v letech 1945—1952. — Rudolf Žatko — — — — —	284

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Ян Мъяртан, Семидесятилетие профессора Юрия Горака	145
Бела Гунда, Народный транспорт в Жакаровцах	210
Мария Моравкова, Адам Пранда, К изучению словацких народных шуб .	254

ЭТНОГРАФИЧЕСКОЕ МУЗЕЕВЕДЕНИЕ

Ян Ганушин, Проект организации Словацкого национального музея в Мартине	257
МАТЕРИАЛЫ — АРХИВ	264
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	279

JÁN MJARTAN

SEDEMDESĽATINY PROFESORA JURAJA HORÁKA

Koncom roku 1954 slávil sedemdesiatiny Juraj H o r á k, profesor v. v. pre porovnávacie dejiny slovanských literatúr a slovanských ľudových tradícií na Karlovej univerzite v Prahe (nar. 4. XII. 1884). Jeho rozsiahla činnosť vedecká a publikačná, ako aj jeho činnosť pedagogická a prednášková na univerzite a mimo nej boli už vcelku zhodnotené na iných miestach. (Např. Julius D o l a n s k ý, *Prof. Jiří Horák, učitel dějin slovanských literatur*, Český Lid, roč. 41, 251; Ján R a c e k, *K sedemdesátinám profesora PhDr. Jiřího Horáka*, Československá ethnografie, roč. II, [1954], 392). Na dokreslenie vedeckého profilu jubilanta a za vďačnú povinnosť slovenskej národopisnej vedy pokladáme ešte za potrebné osobitne pripomenúť jeho činnosť, ktorá sa vzťahuje na Slovensko a náš národopis. Lebo hoci na Slovensku neúčinkoval, venoval sa aj problémom slovenským a vo svojich širších prácach vždy bral zreteľ aj na otázky slovenské. Keď si však uvedomíme, že menovaný je žiakom P a s t r n k a, P o l í v k u a V l č k a, je nám jeho záujem o Slovensko takrečeno samozrejímavý. Veď jeho slávni učitelia cez celý život veľmi intenzívne sledovali a skúmali aj problémy slovenské a tento záujem vstúpili aj svojim žiakom.

Profesor Horák už roku 1920 podnikol väčšiu študijnú cestu po Slovensku, aby zbieral materiál pre náčrt dejín slovenského národopisu a aby z vlastného pozorovania poznal Slovensko a slovenský ľud. Najviac sa zdržoval v Martine, kde na podnet a žiadosť Jaroslava Vlčka zostavil pre Maticu slovenskú podrobný katalóg zbierky ľudových piesní, ktoré zozbieral Andrej H a l a š a (asi 30 000 piesní). Z tohto podnetu a z týchto prvých stykov so slovenským materiálom vznikli jeho prvé práce so slovenskou tematikou, a to dva zbäzky *Výboru slovenskej poézie ľudovej*: I. Pies-

ne epické (1923, str. 127), II. Piesne lyrické (1925, str. 159). Oba zväzky vydala Matica slovenská v edičnej sérii „Čítanie študujúcej mládeže slovenskej“, zv. 8 a 11.

Význam týchto knižočíek je predovšetkým pedagogický. Žiactvu sa tu predkladajú vybrané ukážky našej ľudovej poézie, piesní a tým ho upozorňujú na ľudovú umeleckú tvorbu a tvorivosť, ktorú si žiaci majú všímať aj vo svojom prostredí. V druhej časti každého zväzku sú Horákove poznámky a vysvetlivky, ktoré sú rovnako veľmi dôležité. Tu autor najprv všeobecnejšie rozoberá jednotlivé druhy ľudovej poézie, potom rozoberá jej jednotlivé motívy, poukazuje na ich varianty, a to vždy v širšej súvislosti, s bohatou literatúrou. Možno povedať, že tieto poznámky slúžili dlhé roky ako základné poučky tak pre žiakov, ako aj pre prednášajúcich.

Takmer súčasne vychádzajú aj ďalšie práce prof. Horáka so slovenskou tematikou. Sú to jednak parciálne štúdie najmä z oblasti ľudovej piesne, jednak prehľadné, informatívne články, ktoré podávajú náčrt dejín našej národopisnej vedy. Do prvej skupiny patria *Drobné príspevky národopisné, Zo štúdií o ľudových piesňach slovenských a Ľudové piesne slovenské v svetle maďarskej vedy*, všetky tri uverejnené v Sborníku Matice slovenskej pre jazykozpyt, národopis a literárnu históriu, roč. I, 1923. V týchto príspevkoch rozoberá konkrétnu pieseň (alebo motív), poukazuje na jej varianty u iných slovanských národov a širokou porovnávacou metódou objasňuje ich vzájomnosť. V poslednom príspevku poukazuje na mylné stanovisko maďarskej etnografie pri výklade niektorých piesní s kuruckou tematikou. Dovršením takýchto drobných štúdií je práca *I. I. Sreznevského, Sbírka lidových písní slovenských*, uverejnená v Národopisnom věstníku československom, roč. XVIII, (1926), 117 a n. Tu nás veľmi dôkladne informuje o tom, z akých pohnútok vzniklo Sreznevského dielo *Slovackija piesni*, zaznačené od slovenských olejkárov a šafránikov v Charkove a vydané roku 1832, a čo obsahuje táto skromná, ale veľmi vzácna zbierka.

Novšou prácou tohto druhu je analytická štúdia *Zapadlí slovenskí veršovci* (Slovenská veda III, 1949—50, 82) kde zo sborníkov slovenských ľudových piesní, a to zo *Sborníka slovenských národných piesní, povestí, prísloví* . . . atď., vydaného Maticou slovenskou v rokoch 1870—74, zo sborníka *Slávie Písně slovenské* (1880) a z *Kadavého Slovenských spevov* (od roku 1880) podáva súpis piesní literárnych, písmackých, ktoré podľa neho „ . . . vydavateľé do sborníku zařadili jižť jen proto, poněvadž doufali, že písně opatřené nápěvy snáze proniknou do ústního podání, nevzbudí pozornosti censure a splní své poslání buditelské . . .“ Podrobným rozborom usiluje sa zistiť ich pôvod, varianty a autorov.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje Horákova štúdia *Štúrova kniha „O národných písních a pověstech plemen slovanských“* (pokus o rozbor), vydaná



Prof. Juraj Horák

najprv v zborníku *Z dějin české literatury*. (Sborník věnovaný Jaroslavu Vlčkovi, Praha 1920, 172 a n.) a potom v slovenskom preklade v Sborníku Matice slovenskej pre jazykozpyt, národopis a literárnu históriu, roč. I, 1923, 97 a n. V rozbere autor osvetľuje, za akej situácie toto Štúrovo dielo vzniklo a skadiaľ čerpal preň materiál. Určuje, v čom sa Štúr pridrža svojich predchodcov a v čom na nich naväzuje, ako je závislý od Heglovej estetiky a v čom je samostatný a v čom pokročil ďalej. Konkrétne „na-proti Heglovmu všel'udstvu Štúr stavia Slovanstvo a verí, že Východ svetlom svojej mravnej krásy ožiari temné pustiny umenia západoeurópskeho“. Kladne hodnotí aj Štúrov postup pri rozbere piesní, najmä okolnosť, že Štúr sa tu nepúšťa do fantastických mytologických výkladov (v ktorých zaviazali J. K o l l á r, Ignác J. H a n u š a i.), ale sa obmedzuje iba na závery, ktoré vyplývajú z látky. Isteže hodnotenie tohto významného Štúrovho diela pokročilo už ďalej. No Horákov rozbor ani tak nestráca na svojej hodnote.

Do skupiny prác o dejinách slovenského národopisu patrí najprv Horá-kova štúdia *Z dějin slovenského národopisu*, ktorú uverejnil v *Slovenskej čítanke* (Kabelíkovej) (II. vydanie, Praha 1925, 628 a n.). V stručnom ná-črte hodnotí tu hlavné vývojové etapy nášho národopisu, počínajúc J. R y - b a y m. Osobitne vyzdvihuje význam Jána Kollára, P. J. Šafárika a Lu-dovíta Štúra. Za vývojový medzník pokladá aj založenie Matice slovenskej, jej *Sborník slovenských národných piesní, povestí, prísloví*... atď. a po zrušení Matice P. D o b š i n s k é h o *Prostonárodné obyčaje, povery a hry slovenské* (1880), ďalej *Písne slovenské*, vydané Slaviou (1880), a K a d a v é h o *Slovenské spevy*.

Rozkvet slovenského národopisu nastáva v osemdesiatych rokoch minu-lého storočia, keď sa pozornosť zberateľov rozšíri aj na zanedbávanú oblasť hmotnej kultúry, i keď zo začiatku najviac iba na ľudové kroje. Roku 1879 bola v Prahe prvá výstava ľudových krojov, roku 1885 bolo založené v Olomouci Vlastenecké museum a roku 1887 bola v Martine výstava obra-zov českého maliara Jaroslava V ě š í n a a pri nej či súčasne s ňou aj vý-stava slovenských ľudových výšiviek, krojov, kraslíc atď. Dovŕšením tých-to snáh je založenie Muzeálnej slovenskej spoločnosti roku 1893 a Národopisná výstava československá v Prahe roku 1895, kde sa už plnšie hlási k slovu aj slovenská ľudová kultúra.

Ďalšia národopisná práca koncom XIX. a začiatkom XX. stor. sa zo-skupuje potom už okolo Muzeálnej slovenskej spoločnosti a okolo jej perio-dických orgánov Časopisu a Sborníka. (Dôkladnejšie pozri o tom: Ján P o - d o l á k, *Národopisná činnosť Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, Slovenský národopis, roč. I, 1953, 23 a n.) Popri nich mnoho materiálu uverejňujú Slovenské Pohľady a neprestáva ani záujem českých učencov o Slovensko.

J. Horák o tom píše: „V bojích s maďarskou zvlí byla slovenskému národopisu silnou oporou vědecká i organizační práce česká, zejména od let devadesátých. V Českém Lidu tiskli také spisovatelé slovenští (H o l u b y a j.), Národopisná společnost československá i Česká akademie vydávali práce slovenské, vycházela i pěkná díla souborná (Slovensko (1901), Slovenská čítanka [1911]); čeští badatelé, na př. N i e d e r l e, P o l í v k a, T i l l e, M á c h a l, J a k u b e c a j. plně přihlíželi k Slovensku, áno, některá díla jejich mají pro Slovensko význam základní...“

Slovenský materiál obsahují, pravda, aj práce prof. Horáka z dejín národopisu československého, písané najmä pre informovanie zahraničného vedeckého sveta. Sú to napr. *Histoire de l'ethnographie et du folklore tchécoslovaque* (Anthropologie II, 1924), *Les études ethnographiques en Tchécoslovaquie* (Revue des études slaves I, 1921), *Etnografia czeskoslowacka* (Ruch slowianski III, 1930) a i. Najväčšia Horákova práca z dejín československého národopisu vyšla v encyklopedickom diele *Československá vlastivěda II*, 1933 pod nadpisom *Národopis československý, přehledný nástin*. Na 170 stranách podáva prehľad a rozbor českej a slovenskej národopisnej spisby od stredoveku až do vtedajšej súčasnosti. V porovnaní so spomenutou štúdiou z dejín slovenského národopisu v Kabelíkovej *Slovenskej čítanke* je tu veľký metodický pokrok v tom, že dejiny slovenského národopisu sa tu nepodávajú izolovane, ale v každom období v úzkej súvislosti s dejinami národopisu českého. Okrem toho, pravda, jednotlivé obdobia sú tu spracované oveľa dôkladnejšie a podrobnejšie. Práca nám slúži ako základná pomôcka, a to aj pre bohaté údaje bibliografické.

Profesor Horák je nateraz činný ako vedúci folkloristického oddelenia Ústavu pre etnografiu a folkloristiku Československej akademie vied. V tejto funkcii je plne zamestnaný organizovaním výskumných prác pri výskume kultúry robotníckej triedy v českých priemyselných oblastiach a inde. Veríme však, že pritom nezabudne ani na folklór slovenský.

INHALT

AUFSÄTZE

Ján Mjartan, Professor Juraj Hoárk siebzigjähriq — — — — —	145
Béla Gunda, Volkstransport in Žakarovce — — — — —	211
Mária Morávková — Adam Pranda, Beitrag zum studium der slowa- kischen Volkspelze — — — — —	255
ETNOGRAPHISCHE MUSEOLOGIE	
Ján Hanušin, Entwurf zur Organisation des Slowakischen Nationalmuseums in Martin — — — — —	257
MATERIALIEN — ARCHIV — — — — —	264
NACHRICHTEN — — — — —	268
REZENSIONEN UND REFERATE — — — — —	279

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ Журнал Словацкой Академии Наук 1955, № 2

Издается четыре раза в год
Издательство Словацкой Академии Наук
Главный редактор д-р Ян Мьяртан
Секретарь редколлегии д-р Ян Подолак
Адрес редакции и администрации Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE ETHNOGRAPHIE Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Jahrgang III, 1955, Nr. 2 Erscheint viermal im Jahre Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Chefredakteur Dr. Ján Mjartan
Redaktionssekretär Dr. Ján Podolák
Redaktion und Administration Bratislava, Klemensova 27.

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ Časopis Slovenskej akadémie vied Ročník III, 1955, číslo 2 Vychádza štyri razy do roka Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Hlavný redaktor dr. Ján Mjartan Výkonný redaktor dr. Ján Podolák Redakcia a administrácia Bratislava, Klemensova 27 Vytlačili Severoslovenské tlačiarne, n. p., Martin Jednotlivé čísla Kčs 15,—, celoročné predplatné Kčs 60,— Výmer PIO 2385/49-III/2

Predplácanie časopisu možno zastaviť len koncom kal. roku. Novinové výplatné povolené Pošt. úr. Bratislava 2 — čís. 231-prepr. 1955. — F-111044.

ČASOPISY SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS pripravuje do budúceho čísla:

Články

V. I. Čičerov, Proti nemarxistickým koncepciám M. I. Marra v otázkach ľudovej slovesnosti.

M. Húsk a, Zvykoslovie a folklór liptovských pltníkov.

J. Komorovský, Vznik ľudovej tradície o kráľovi Matejovi Korvinovi.

K. Csilléry Klára, Poznámky k ľudovému spracovaniu dreva v slovenskej dedine Suhahuta (Maďarsko).

Diskusia: A. Habovštiak, O spôsobe zapisovania nárečových textov.

Zprávy: A. Melicherčík, Poznámky k výskumu folklóru gemerských baníkov.

M. Kosová, Návšteva prof. V. I. Čičerova na Slovensku.

Recenzie, referáty: J. Podolák, Československá ethnografie.

V. Urbancová, Kwartalnik historii kultury materialnej.

NAŠA VEDA,

mesačník predsedníctva Slovenskej akadémie vied, vychádza vo svojom druhom ročníku. Prináša v podstatne rozšírenom rozsahu (miesto 32 strán 48) články popredných vedeckých pracovníkov, ktoré oboznamujú širokú verejnosť s najnovšími úspechmi slovenskej vedy i s bohatou tradíciou vedeckých pracovníkov Slovenska v minulosti. Napriek tomu, že časopis je obsahovo i grafickým vybavením bohatší, ostáva jeho predplatné nezmenené, t. j. 48,— Kčs ročne, 4,— Kčs za jednotlivé čísla.

NAŠA VEDA v čísle 3/1955 uverejňuje:

Akademik L. Szántó, O niektorých problémoch propagandy marxizmu-leninizmu.

— Akademik ČSAV B. Němec, K otázke pestovania cudzokrajných rastlín u nás.

— Člen korešpondent SAV O. Dub, Rozvoj techniky v kapitalistických a našich podmienkach. — E. Ivan, K 185. výročiu štiavnickej akadémie. — J. Tamchyna,

Zásah proti strečkovitosti hovädzích koží. — P. Ferjenčík, Drevené kryté mosty na Slovensku. — E. Hruška, Výstavba a prestavba miest Nemeckej demokratickej republiky. — A. Droppa, Speleologické práce na Slovensku. — A. Molnár,

Seizmické oblasti Slovenska vzhľadom na stavebníctvo. — Recenzie — Zprávy — Nové výsledky vedeckej práce — Spomienky a výročia.

SLOVENSKÉ DIVADLO,

ktoré si za krátky rok získalo široký čitateľský okruh, bude v tomto roku vychádzať štvrtročne (v minulom roku 2 razy). Jeho obsah bude obohatený článkami o scénickej hudbe a pamätá sa aj na hodnotné fotoreprodukcie, ktoré budú tlačené na kriedovom papieri. Každé číslo bude mať 96 strán. *Predplatné na rok Kčs 48,—, Jednotlivé čísla Kčs 12,—.*

SLOVENSKÉ DIVADLO v čísle 1/1955 uverejňuje:

Úvodný článok J. Borodáča k 10. výročiu oslobodenia našej vlasti. — R. Mrlían, Herečka Olga Borodáčová. — A. Noskovič, Realistický herec Jozef Kello.

— A. Dvořák, Divadlo K. Marxe. — O. Brůna, Prínos armádnej dramaturgie pre rozvoj nášho divadla. — J. Borodáč, Úvodný príspevok k režijným postupom na Hviezdoslavovej tragédii Herodes a Herodias. — Diskusia — Niektoré diskusné príspevky, ktoré odzneli na konferencii o odkaze K. S. Stanislavského: A. Pranda,

O. Karvašová-Markovičová, Prekladová časť zo sovietskej divadelnej teórie, — Recenzie — Zprávy.